

KIRJAD KARANTIINIST

Eduard Tubin – 100 aastat sünnist

(Algus TMK 2005, nr 6)

Järgmised kaks kirja on tähtsad. Nähtavasti õnnestus Tubinal ja teistel haritlastel, kes soovisid oma alal jätkata, Rootsi bürokraatidele selgeks teha, et ega neid ei ole niisama lihtsalt võimalik saata füüsilisele tööle ja sellega „põgenike probleemi“ lahendada.

[Neljapäeval, 26. oktoobril]

... Eile päeval kutsuti kunstirahvas Pr. Valgreni¹ juurde ja räägiti, et kui sinne karantiin lõpeb, siis tuleb Stockholmi kontsertsaalis üks õhtu anda Rootsi kõrgemale seltskonnale. Esineksid siis kõik, kes esinemi-sekõlbulikud ja see oleks mõelda väikseks prooviks meie võimete ja saavutuste üle. Ega siis midagi, hakatakse harjutama. Hr. Kompus² oli teravmeelne ja küsis, missugust kava tuleks valmistama hakata, kas jõulu, lihavõtte või suvise meeleolulist. Pr. Valgren arvas, et kindlasti novembri kava, s.t. talvekava. Jääme siis uskuma, et karantiin lõpeb novembris.

Mis siis edasi saab, on veidi koomiline. Nimelt käib meil igapäev tööameti rahvas, kes igapäevaga ajab pikka juttu ja palub valida, missugust tööd keegi soovib. On neli liiki tööd: 1. põllutöö, 2. metsatöö, 3. vabrikutöö, 4. eriala töö. Kui siit välja minnakse, siis peab olema koht, kuhu tööle minna (nii nad rõhutavad, et inimesi rutem tööle saada). Mälk³ käis ka ees ja talle soovitati vabrikusse minna – tekstiilvabrikusse, mis praegu valmistab ja kus umbes 4000 eestlast leiavad tööd. Naljakas suhtumine kirjanikusse, kes on praegu niüeldada oma võimete tipul. Eks

Eduard Tubin 1944. aastal.

näe, kuhu nad mind soovivad minna – ma igatahes valin Nr 4-nda ja jään selle juurde, kuna see oleks kisendav vägivalla tarvitamine enese kallal, kui läheks vabrikusse ja muutuks sääl tööloomaks. Milleks ma siis kogu aeg olen enese kallal tööd teinud ja ennast püüdnud arendada, kui see kõik

nüüd korraga niiöelda maha pühitakse!

Aga Sinule soovitaksin mõelda naisõm-melustööde spetsialiseerumist – neid on vähe ja need teenivad hästi, pealegi on Sul selleks silma ja andi – ma mõtlen, mis puutub moodidesse ja lõikesse. Sellega saab ehk paremini edasi kui keeletundidega. Karrisoo⁴ räägib mulle, et ooperi juures leiduvad minu jaoks tööd laialt, kas repetiitorina, orkestree-rijana või ükskõik mis, igatahes kui siit kord välja pääseme, siis kargame kohe ooperi di-rektsiooni juurde. Karrisool on säääl tutvusi küll, kuna nägin ise kirja, kus palutakse teda igapäev ooperisse paariks tunniks proovidele – ent ei leia võimu, kes seda praegu saaks lubada. Isegi ooperidirektor on astunud sam-me, ent pole võimalik. Pole võimalik niikaua, kuni selguvad mõningad asjad meie kohta – kes me oleme, miks meie venelasi ei salli ja miks meie siis Saksamaale ei tahtnud minna...

Tubin jutustab mõned lood tuttavate kohta, kes olevat venelaste poolt toorelt mõrvatud või hukkunud põgenikepaati-des.

...Tuleval teispäeval on siin jälle üks „õhtu“, kuhu tulevad kõiksugu kõrged küla-lised. Seda valmistatakse ette. Majakord on siin nüüd nii: kell ½ 10 õhtul lahkuvad kõik saalist ja ruum jääb ainult „kunistnikkude“ kasutada: Kõks⁵, Maldutis⁶, Kaasik⁷, Karri-soo, Tiedeberg⁸ ja mina. Need peavad ½ 12-ks oma töö lõpetama, siis jään veel mina (kui tahan) ja tuletan oma laule meelde ja katsun neid uuesti üles kirjutada. Aga pole kõike meeles, olen hädas. Sõnad on meelest läinud ja kohati ka viisid. Aga laule on tarvis, sinne „kunstnikkond“ tahab neid laulda. Soo...

...Nüüd topin piibu Rootsi tubakat täis ja loen kord läbi, mis ma siis kokku kirjuta-sin. Siis panen kirja bürosse – marke on mul nüüd küllaldaselt – ja hakkan oma noodikesi kirjutama. Saali nurgas on päris vaikne, kuna teisel pool otsas on lärmi palju – säääl käib lasteaiatund – laulud ja män-gud väikestele...

Reedel, [27. oktoobril]

...Siin on jälle möllamist ja õhtul on proovid, esiteks vist tahavad ühislaule ja pärast istuvad solistid mul seljas. Eile öösel istusin kella 1-ni klaveri taga ja tuletasin oma laule meelde – „Sügisene päikene“ tuli meelde, kirjutasin üles ja täna kirjutasin puhtalt välja ning saatsin pr. Eklöf-ile, selle helilooja abikaasale⁹, kes siia vahest oma laule saadab. Ah ja, eile kutsuti mind bü-roosse ja laoti ette jumala uus ülikond (väga ilus pruunikastriibuline riie), kaks lipsu sin-na juurde ja ilusad riidepuud ka. Väike kirja-kene oli ka – just minule adresseeritud ühe surnud Rootsi muusikaõpetaja abikaasa poolt, kes seda on paar korda seljas kandnud (ülikonda ikka). Proovisin selga, aga nii võib üks Rootsi professor küll käia, mitte aga mi-na. Ülikond on tehtud 1928 ja vatti pole üld-se, ühe nööbiga, vest kahe reaga, püksid alt väga kitsad. Pakkusin hr. Welnerile („Ka-we“ direktorile) ja see lubas ära osta 50 kr. eest. Asi seegi, sest mis ma temaga ikka teen – õlgadest kitsas ka ja on rohkem ilma kõhu-ta mehe jaoks. Welneri pojale olevat tööüli-konda tarvis. Mis arvad, kas müüa? – See lahke daam saatis mulle ka mõned poognad noodipaberit „ajaviiteks“. Saatsin talle tä-nukirja, mille Kompus valmis meisterdas (saksa keeles).

Nii on lood. Täna käisin töömehi esinda-jate jutul. Oldi väga kena, küsiti, mis ma tahan teha – ütlesin, et omal alal tegutseda, kas kompositsiooni tunde anda, ooperis või mõnes teises teatris repetiitoriks olla, mõnele näidendile või filmile muusikat kirjutada – ehk ka oma töid kirjastada, kui neil Stockhol-mis menu peaks olema. Oskan ka dirigeeri-da, oskan orkestreerida ja lõpuks noote kas või ümber kirjutada. „Kas ma vabrikusse ei taha minna?“, küsis lahke daam. Siis ilmus sinna huvitaval kombel see kriminaalmet-nik, kes meid üle kuulas ja seletas daamile rootsi keeles midagi, mille peale daam muu-tus väga viisakaks ja küsis, et ma siis füüsi-list, rasket tööd küll ikka teha ei taha, millele vastasin, et see on mu surmaga võrdne, sest olen ennast arendanud muusikas oma või-

Erika (Elfriede)
Tubin.

mete peaaegu tipuni – ja mis oleks mu elust siis edaspidi kasu? „Teie saate sellest ometi aru?” küsisin. „Täiesti,” vastas daam ja tänas lahke jutuaajamise eest. Nii et nagu Gailit¹⁰ arvab, puistatakse meie inimeses kõik läbi ja jääb üks väike osa sõelale, kes vajavad hoolitsevat kätt ja korterit, kuna ülejäänud, kaupmehed, kalamehed, igatsugu muidu mehed lähevad vabrikutesse ja mujale tööle. Mälk oli rumal, nüüd õiendab ja säeb oma asju ja vist jääb temalgi vabrikusse minemata.

Täna käisin pr. Kaasiku juures ja palusin, et ta õiendaks sinu ja Eino riidekraami asju. Nimelt võetakse mõõtu ja igaüks saab kleidi, palitu (uued), 2 paari pesu ja vist veel

mõned asjad. Sinuga ühte kasvu olevat pr. Parikas¹¹, temalt võetakse siis sulle mõõ-

dud...

Järgmised kaks kirja tegelevad peamiselt laagrioludega. Üks kuulujutt äratas lootust, nagu saaksid põgenikud laagrist paariks tunniks välja. Kahjuks valmistas see suure pettumuse, sest ei vastanud tõele. Tubin ei pääsenud isegi köstrina koos kirikuõpetajatega teistesse laagritesse. Tervis tegi muret, jälle leiti mõni põgenik, kes oli difteeriast nakatunud. Tubin arutleb ka kiivuse üle põgenike seas, aga kinnitab samas, et on ise asjast üle.

Teisip., [31. oktoobril]

...Ülikonna müüsin vaikselt ära. Raha on käes – 50 krooni. Tellisin natuke õunu ja šokolaadi Reinule ja nüüd on mure, kuidas saata sulle natuke raha, et saaksid Einokesele ja omalegi mõne maiustuse muretseda. Kokku hoida pole väga mõtet, kuna saan homme ühe töö väljastpoolt – eile andsin oma käekirja proovi – ja see toob ka midagi sisse...

...Rootsilt sain kirja, piiskop tõi. Ta harjutab hoolega klaverit, kuna on ettenäha järgmisel nädalal suurem laagrite vaheline kontsert, kus ka ajakirjanikud. Ta kirjutab ka, et säääl olevat mehed kuulnud Tallinnast raadio avasaadet: Karp¹²olla juhatanud, soolistid Tiit Kuusik, Palm¹³, Taras¹⁴, Siimon¹⁵ ja üks naiscellist, arvatavasti Siim¹⁶. Need on siis elus. Meil kuulavad mehed samuti seda jaama, ent sääält ei tule muud kui propagandat. Aga võib arvata, et siiski teatrihavas on enamvähem veel ellu jäetud ja ma arvan ka, et Reinu ema on säääl alles...

...Ent Sinu mõõdud jäid hiljaks, kuna ametnikud lõpetasid laupäeval oma töö ja läksid minema nende mõõtudega, mis nad üles märkisid. Pole viga – saad talvepalitu, kleidi, sukad, pesu ja hambaharja – ma ei mäleta, mis säääl veel oli, ent asju oli küllalt. Sakste vana, mis siin jagatakse, ma pole Eino jaoks võtnudki, kuna neil on ümber alati hulk jõulisi naisi kiskja nägudega ja kui siis mõni saab midagi, siis läheb õnneliku naeratusega minema...

Reedel, [3. novembril]

...Täna on siis kell 3 kohvi ja õhtul on suur gala kontsert, s.t. tulevad kõrged külalised sotsiaalministeeriumist (laagrite üldjuhatus) ja tööametist. Peab väärilt esinema ja selletõttu on varsti peaproov. Olen nüüd mitu päeva harjutanud klaverit ja hakkas tasakesi vormi minema, s.t. et suudan jagu saada saatepartiist. Ainuke pähekel on Anitra tants, mida Maldutis tantsib, see on kohati väga ebamugav mängida...

...Ühtlasi jagati täna juba riided ja pesu välja. Mehed saavad kõige viimati, nii et järg

jõuab vist ülehomme minuni. Aga Sinu asjad ja Eino asjad võtan vastu. Selle maksmisega ei ole Sul muret tarvis tunda. Igatahes olen seda uurinud põhjalikult ja paistab, et maksmist ei tule. Ent iseasi, kas need esemed ka kõlbavad, kuna mõõdud on umbes ja need on ju äridest valmisriided – jällegi umbes, pääle selle veel rohkem niisugused, mis ärisse on seisma jäänud ja vanamoelised. Eks näe, paar viisakat asja on ka sees...

Terviseprobleemid laagris kestavad edasi, samuti hakkab Erika Tubina kurk valutama. Järgmises kirjas soovitab Eduard Tubin tal kurku petroleum petrol'iga kuristada.

[Teisipäeval, 7. novembril]

...Eile õhtul toimus siin kõrval tennis-hallis kontsert, kus esinesid Roots, Vaarman¹⁷, Hallap¹⁸, Aavik¹⁹ oma meeskooriga ja rahvatantsijad. Eriti hää edu oli Vaarmanil. Meid kui katku kandjaid ei lastud sinna ligigi, isegi valvesõdurid olid saanud korralduse mitte kedagi lasta aia lähedale, et saaks juttu ajada ja enne kontserdi algust keelati meil üldse väljaminek ära. Pärast kontserti tulid Vaarman ja Hallap meid 10-ks minutiks vaatama. Oli südamlilik jälleägemise moment ja nagu midagi oleks kingitud või oleks suurt häädmeelet tehtud – süda nagu sai rõõmsamaks omi kaasmaalasi nähes.

Meil oli ka mõõdunud reedel kontsert. Kõik oleks hää olnud, ent kaks suurt ja kuulsat artisti – Karrisoo ja Tiedeberg hakkasid väga vigurdama ja seletasid, et neil hääled ära, nad on haiged ja nad ei esine. Kompus käitus väärilt ja tegi uue eeskava, kust need tuusad välja jättis ja ühe vana proua, kes omal ajal Peterburi konservatooriumis klaverit õppinud, vahele või õigemini asemele pani. See vanaeit mängis küll võimatu halvasti aga kava sai ikka täis. Tiedeberg tegi vahepeal minuga juttu ja küsis, mis sorti need külalised seal saalis istuvad. Ma seletasin, et sotsiaalministeeriumi kõrgemad ametnikud, kes meile hiljem tööd ja leiba annavad. See oli võllanali, aga kui kava

Eduard Tubina
autoportree
1960-ndatest
aastatest.

Fotod TMMi arhiivist

oli läbi, ilmusid häkki kaks kuulsust, mind lükati poolvägise saali ja põrutati hiigla kisaga maha duett „Vikerlastest”. Pärast hakkas graatelik element hirmsasti käärima, korraldati isegi grupp mehi, kes tahtsid Karri-sood kotti pista. Selle tagajärjel haavus kunstnikkond ja pühapäevasel jumalateenistusel ei täitnud ma enam köstri kohuseid. Nüüd on nii maha tehtud, et ükski kunstnik o m a publikule enam ei esine – protestiks graatedele. Küll on tore!

Uus laagriülem hr. Tilling oli käinud tennishalli kontserdil ja väljendas arvamist, et Vaarmanil oleks Stockholmi ooperis suurt edu.

...Arutasime omavahel, et kui oleks meil siin kõik meie priima jõud, nagu Loo²⁰, Aadre²¹, Kuusik, Haabjärve²², isegi Carmen²³ ja Heljo Sepp j.n.e. Siis ei saaks rootslased meile näolegi – vist ikka enesest arvamine on alati pisut erapoolik, ent fakt on see, et meil tõesti pole ei hääd naislauljat ega viiuldajaid. (Tasakesi kõrva sisse: pole ka kuigi tüsedaid heliloojaid, kes minust väga palju paremad oleks.) Ent aitab liialdamisest...

Järgmine kiri tegeleb peamiselt terviseolude ja karantiini asjadega. Viiest kahtlasest difteeria kandjast laagris oli tegelikult nakatatud vaid üks ja laagriülem arvas, et karantiini võib lähemal

ajal kergendada. 16. novembriks oli kavandatud üks galaõhtu kontserdisaalis ja laagri lavakunstnikud olid kutsutud sinna.

Reedel, [10. novembril]

...Igatahes olen esimesel võimalusel kui tiiger omast puurist väljas ja sõidan trammi läbi linna, istun 4 korda ümber ja olen lõpuks oma kalli naisekese juures, kes vahepeal *m i t t e e i t o h i* lasta oma kõri kallale võõrast rootslast noaga minna!

Sain siis ülikonna, palitu, šalli, kingad, hambaharja, 3 taskurätti, sokihoidjad ja ühe habemeajamise aparaadi, millega midagi teha pole. Riided istuvad suurepäraselt, ainult kvaliteet pole kõige parem. Ent mis tahta ühest kingitusest...

Viimane kiri on kirjutatud paar päeva hiljem. Sel pole ei päeva ega kuupäeva ning kirjamargid ja postitemplid on ümbrikult ära lõigatud. Tsiteerin seda peaaegu täielikult, kuna see annab edasi Tubina esimesi muljeid Stockholmist ja räägib huvitavatest tulevikulootustest.

...Sain täna hommikul Sinu kirja ja alles nüüd, kell ½ 6 p.l. saan esimest korda mahti, et veidi istuda ja sinuga juttu puhuda. Olin vahepeal proovil kõrvall majas, kus hää „Blüthner“ ja ilus suur saal. Olav Roots tuli lõunaajal siia – tema saadab neljapäeval kõiki soliste, nii et mina olen vaba mees. Nii on parem, tema on ikka pianist ja mina olen posses. Ja see oli minu soov. Nüüd aga pisut värskendavat juttu.

Käisin eile õhtul nimelt väljas ja kohe kontsertsaalis Karrisood saatmas – olin linnas kella 6 p.l. kuni 12 öösel, ent siit kuni Eklöfi korterini (helilooja, kelle laule K. laulis) oli kaasas saatja, siis olin Eklöfi hoole all ja pärast kontserti oli kell 10, siis läksin ühe Karrisoo tuttavaga, kes ooperis on bariton – Forsell oli vist selle mehe nimi – kohvikusse tunniks ajaks, jõin oakohvi ja sõin ühe koogi, see bariton maksis kinni. Siis istusin Karrisooa keset linna trammile ja

see tõi meid ukse ette. Lugu oli nii, et see kontsert oli korraldatud mingisuguse seltskonna poolt – Stockholmis olevat nüüd muusikanädal. Koorid laulsid ja pool saali oli rahvast. Et siis Eklöf tahtis ka oma laule kavasse pista ja Karrisoo oli käepärast, siis tehti lehes reklaam, et Karrisoo on ilmakuulus – ilmaklassi tenor. Talle muretseti linnaluba Eklöfi poolt ja kõik oli korras. Ka saatja oli talle muretsetud. See aga pole jõudnud nii kõvasti klaverit tampida, kui seda E. laulude jaoks vaja, siis saadeti see minema ja telliti mind välja. Anti käsk: ruttu riide ja minema. Nii sain siis linna näha – küll oli ilus! Vaateaknad kaupa täis, inimesed ilusti riides, südalinnas kõiksugu värvi reklaamide ilutulestik – nagu muinasjutt pärast seda pikka vangipõlve. Oleks tahtnud kohe hüppata trammile ja sõita Sinu juurde ent siis oleks mind kindlasti hiljem vangid pantud. Nii siis, sain kohe päris uueks inimeseks. Kontsert läks korda, polnud viga. K. laulis neid E. laule pisut veretult, ent „Pajatsite“ aaria põrutas väga viisakalt, ilma krihvideta, mis tema kohta imestusväärne.

Karantiin kestab, ehk lõpeb homme, võib-olla ülehommel. Homme pidi kella 2 – 4 kontsertsaalis olema proov, ehk saan ka sinna kaasa ja säält ühe väikese hüppe trammile... aga vist mitte, sest meid hoitakse nagu vange.

Nüüd midagi julgustavat. Eklöf rääkis, et siin olla kole vähe noodikirjutajaid ja sellega olevat päris mures kõik heliloojad ja asutused. Noodi kirjutamise eest makstakse 10 kr. (k ü m m e k r o n i) poogen! See olevat tavaline hind. Orkestreerimine (selle töö tegijate tase olevat võrdlemisi madal) maksab palju rohkem. Kui lõpeb karantiin, võin ma minna heliloojate liitu, säälmõned tutvused sobitada ja nii enesele tööd leida, mis toob sisse umbes 1000 kr. kuus. Ütles, et kui ma seda tööd hästi tunnen ja teha tahan, võin hotellis elada. Ju see ikka nii paistab olema, ta ju teab täpselt neid asju. Nii et esialgu on võimalik tööd ehk saada, kui tutvusi leidub ja ma usun et neid ma sobitan kohe ja väga tõhusalt, kui ainult siit välja pääsen. Nii et – ma saan aru küll Su pahast tujust ja kõi-

gest sellest murelisest meeleolust meie tuleviku pärast, ent asi pole nii hull. Ja miks Sind pole nimetatud lehtedes näitlejate hulgas, seda ma ei tea, arvan ehk nii, et säääl nimetati ainult nimekaid, ent siin, Kompuse nimekirjas tulevase truppi jaoks seisad Sina sees. Kui sellest trupist asja saab muidugi. Esialgu laseme enestega teha nii nagu Rootsi määrused seda ettenäevad. Oli aga kuulda, et säetakse kokku üks „intelligentne laager“ kuhugi siia. Eks siis oleme säääl kuni mul juba otsad käes ja teha palju!

Eile hommiku võeti meilt viimane lima-proov. Nüüd ootame selle tagajärgi, sest sellest oleneb, kas saame välja või ei. Lootust on niipalju, et nüüd pole mitu päeva – pärast viimast juhust umbes nädal tagasi – olnud ühtegi haigusjuhtumit ja arstid arvad, et difteeria hädaoht on sellega möödas. Annaks taevast, et see oleks nii. Katsun juhatajaga rääkida, et ta mulle kohe, kui see rõõmusõnum aset leiab, annaks linna loa. Minu ukse eest sõidab tramm Nr. 4 kuni peaaegu kliinikuni – s.t. Sinuni välja – Valhallavägeni nurgani, keerab sealt natuke ja tuleb ringiga jälle ukse ette tagasi. See lõbu maksab 20 ööri ja kestab ½ tundi.

Rein sai ka uue ülikonna ja palitu. Eks siis säeme ennast ilusti riidesse ja tuleme nagu kaks viisakat härrat uksest sisse – kui Sa vahepeal ise siia ei sõida...

...Lõpetan nüüd ja hakkam duetti „Kraati“ III vaatusest puhtalt ümber kirjutama – Kõks ja Maldutis tantsivad seda neljapä. ja noot on kusagil linnas, tuletasin siin uuesti meelde! Palju, palju musi ja kalli, kalli –

Sinu Edi poolt

Lugu lõppes loomulikult õnnelikult. Kuna see on viimane kiri, siis ühines nähtavasti perekond lähema aja jooksul. „Intelligentne laager“ avati ka varsti, suures puust villas Neglinges, Stockholmis jõukas eeslinnas Saltsjöbadenis, kuhu minu vanemad saadeti koos paljude muusikute ja kirjanikega. Tänu Einar Körlingile, tööameti ametnikule, kes oli

ka muusikakirjastaja, sai Eduard Tubin ajutise töö „arhiivitöölisena“ Drottningholmi Kuningliku Teatri raamatukogus, mis aja jooksul sai tema kindlaks töökohtaks kuni vanaduspensionini. Lisaks oma väikesele, aga kindlale sissetulekule teenis Tubin lisa noodikirjutajana ja orkestratsiooni tegemisega Stockholmis Kuninglikule Filharmoniale ja Kuninglikule Ooperile. Körling ostis ära ka mõne isa töö kirjastamisõigused ja las kis neid teoseid trükkida. Pärast üheksat kuud Neglinges oli meie perekonnal võimalus kolida väiksesse korterisse Hammarbyhöjdenis, kuhu jäime kahekümneks aastaks. Kuigi sissetulek oli väike, andis suhteliselt kerge töökorem isale väärtuslikku aega tegelda oma heliloominguga.

Pakk „Kraati“ orkestrinootidega – selle teose ainus eksemplar, kõik muu materjal põles ära „Estonia“ pommitamise ajal märtsis 1944 – leiti lõpuks üles ja see andis põhjust ühele raskele ja tüütavale taastamistöele – et balletti jälle lavale tuua.

Rootsi helilooja Einar Eklöf tundis põgenike vastu huvi, ta on tuntud peamiselt rahvuslike kantaatide loojana. Võib-olla polnud see huvi päris altruistlik, sest ta kasutas võimalust oma laulude ettekandmiseks. Hiljem kutsus ta meie perekonda enda juurde koju ja tegi meile väikseid kingitusi. Laulja Björn Forsell, kes pakkus isale kohvi ja kooke, oli keset sõda Stockholmis esinemas külalisena Viini Ooperis. Karri-soo lootusest Stockholmis Ooperis uuesti läbi lüüa ei tulnud midagi välja ja talle pakuti lõpuks arhiivitööd koos minu isaga.

Kirjades pole mainitud „aktsiaseltsi“, mille moodustasid Tubin ja mõned tema sõbrad Eriksdalsskolani laagris: ma mäletan nende seas tööstusettevõtjat Enn Vallakut, kirjanikke August Gailitit ja August Mälku ning ajaloo professor Richard Indrekot. Nende eesmärk oli

valmistada täirohust joodavat puskarit. „Aktiaselts” sai koos abikaasadega ka hiljem kokku, moodustades omamoodi kultuurifoorumi. Aga ühtegi teist jälle-nagemist või mingit muud nostalgiat seoses selle ajaga ei olnud, endised põgenikud tahtsid nii kiiresti kui võimalik sellest vabaneda.

Nagu näha lõpumärkustest, otsustasid paljud mainitud haritlased kaunis varsti edasi minna sinna, kus oldi nende vastu rohkem vastutulelikud. Tõepoolest, ka kõige andekamaid eesti lavakunstnikke oli võimatu teha Rootsi muusika- või teatrielus head karjääri. Minu emale²⁴, kes oli tantsija ja näitleja, oli see algusest peale võimatu; arutlused kirjades selle üle, kas asuda keeleõpetajaks või õmblejaks, olid kahjuks põhjendatud. Ta proovis mitut elukutset ja sai lõpuks joonestajaks.

See elav pagulas-Eesti kultuurielu, mis algas põgenikelaagrites, jätkus pärast mitukümmend aastat kontsertide, teatri- ja isegi ooperietendustena, hoolimata sellest, et kuulajaskond järjest vananes ja vähenes. Kui aga vaadata algust, siis oleks huvitav näha ühte uurimistöid või näiteks üliõpilastöid eri aladelt sellest, mida eesti haritlased saavutasid selles erakordses taimelavas, mida kujutas endast Neglinge laager, ja kuidas võisid ümbritsenud olud neid mõjutada.

Kirjad valinud ja kommenteerinud
EINO TUBIN

EINO TUBIN (sündinud 1942) on Eduard Tubina noorem poeg. Praegu elab ta vabakutselise kirjanikuna Türgis. „Kirjad karantiinist” oli tema panus Eduard Tubina 100. sünniaastapäeva juubelikonverentsil juunis 2005.

Kommentaariid:

¹ Tõenäoliselt Wahlgren.

² Lavastaja, kunstikriitik ja arhitekt Hanno Kompus (1890–1974 Montreal).

³ Kirjanik August Mälk (1900–1987 Stockholm).

⁴ Ooperisolist Eedo Karrisoo (1907–1982 Portland).

⁵ Balletitantsija Kaljo Kõks (1916–surmaaeg teadmata).

⁶ Balleti- ja varieteetantsija Klaudia Maldutis (1910–1995 Tallinn), oli abielus Kaljo Kõksiga.

⁷ Ooperi- ja operetisolist Harri Kaasik (1910–1994 Stockholm).

⁸ Ooperisolist Olga Torokoff-Tiedeberg (1902–1964 Stockholm).

⁹ Rootsi helilooja Ejnar Eklöf (1886–1954).

¹⁰ Kirjanik August Gailit (1891–1960 Örebro).

¹¹ Näitleja Marje Parikas (1900–1978 Saltsjöbaden).

¹² Tromboonimängija, dirigent ja pedagoog Paul Karp (1905–1981).

¹³ Viiuldaja Rudolf Palm.

¹⁴ Ooperisolist Martin Taras (1899–1968).

¹⁵ Laulja Jenny Siimon (1905–1982).

¹⁶ Tšellist (ja hiljem ka pedagoog) Laine Siim, hilisem Leichter (1919).

¹⁷ Ooperi- ja operetisolist ning näitleja Els Vaarman (1908–1966 Stockholm), esines hiljem Stockholmi Eesti Teatris.

¹⁸ Ooperi- ja operetisolist ning näitleja Priit Hallap (1906–1963 Stockholm).

¹⁹ Helilooja, dirigent ja pedagoog Juhan Aavik (1884–1982 Stockholm).

²⁰ Ooperisolist Ida Loo-Talvari (Aav-Loo; 1901–1997 Stenungsund).

²¹ Ooperisolist Lydia Aadre (1904–1957 Baltimore).

²² Ooperi- ja operetisolist Jaan Haabjärvi (1914–1946).

²³ Ilmselt on mõeldud viiuldaja Carmen Prii-Berendseni (1917–1991 Greenville, Pennsylvania, USA).

²⁴ Eduard Tubina teine abikaasa Erika (Elfriede) Saarik-Tubin (1916–1983 Stockholm) oli enne Teist maailmasõda „Vanemuise” balletitantsija, Eduard Tubina balleti „Kratt” stsenaariumi autor.